
Anmeldelser

Mogens Pahuus mellem fysik og metafysik

Mogens Pahuus: *Livet Selv - en livsfilosofisk tolkning af kristendommen*,
Philosophia, Århus 1993,
246 s., kr. 195,00.
Den enkelte og de andre,
Gyldendal, København 1993,
196 s., kr. 215,00.

*

Befinder man sig inden for en religiøs horisont, er det vederkvægende at tænke på Guds forsonende godhed, at tro eller sågar vide at Gud trods alle vore synder er vor frelser, at livet trods død og ondskab har en mening. Det er alt sammen noget, der bekræfter det meningsfulde i at benytte et ord som metafysik.

Spørgsmålet er, om man overhovedet kan tale meningsfuldt om det religiøse, i hvert fald kristendommen, uden en metafysik? Det mener Mogens Pahuus, at man kan. Han har skrevet en bog med titlen *Livet Selv - en livsfilosofisk tolkning af kristendommen*, der viser en tænkningens vej, som ikke er metafysisk, men som alligevel ikke skipper det religiøse begrebsapparat. Mogens Pahuus vil konstituere en ikke-metafysisk tolkning af kristendommen.

I Danmarks Radio program 1 den 12.4.1992 har Helmut Friis en samtale med Mogens Pahuus om filosofi og kristendom. Helmut Friis pointerer i denne samtale, at Pahuus tilstræber at udvide det ikke-religiøse sprog i retning af det religiøse. Man

kunne så formode, at Pahuus' intention er at indstifte et helt nyt verdsligt sprog - men det er det ikke. Pahuus tilstræber ikke at udvide det ikke-religiøse sprog for at afskaffe det religiøse sprog, men tværtimod for at bevare det. Selv om anliggendet ikke er det religiøse, men snarere det livsfilosofiske, er det ifølge Pahuus nødvendigt med det klassisk-religiøse begrebsvokabular.

Det første spørgsmål, der falder på tungen, er, hvad det egentlig er for dimensioner i det religiøse sprog, der skal bevares. Det er begreber som uendelighed, det ubetingede, absolute og Gud, skyld og synd, skabelse og tro. Begrundelsen for at det er og bliver religiøse fænomener hænger sammen med grunden til, at de skal bevares. Disse begreber antyder, at der gives nogle på forhånd givne menneskelige livsbetingelser. Hvis man vil være disse livsbetingelser tro, er det nødvendigt at anvende religiøse begreber. Der er tale om noget, vi ikke kan lave om på, noget der er større end os selv.

Man kunne så videre spørge, hvorfor Pahuus ikke vil fastholde den traditionelle religiøse forståelse. Det vil han ikke, fordi det implicerer en eller anden form for metafysisk holdning til tilværelsen, at der er noget, der ligger udenfor vores erfaring, men som alligevel ligger til grund, bagved. Det man sædvanligvis benævner det transcendent. Pahuus er modsat fortaler for det immanente. Han kalder det: Livet selv!

Det vil mere præcist sige, at han tager afstand fra, at det giver mening at tale om et forsyn, og at der er nogen eller noget, der styrer tilværelsen. De store ord som alligevel skal benyttes, eksempelvis det ubetin-

Anmeldelser

gede og absolutte, findes i vores tidslighed uden nogen som helst form for transcendens eller evighed. For nu at skære det ud i pap: Mogens Pahuus accepterer og insisterer på en magt, der er større end én selv, en magt vi ikke selv er ophav til, en livets magt. Men han vil ikke acceptere lydighedstanken. Han vil ikke være dogmatiker. Han vil til enhver tid insistere på, at vi altid er medformende i vores sansning. Det vil jeg mene nødvendigvis må blive til en erfaring mellem fysik og metafysik!

På den måde er der allerede svaret på det efterfølgende presserende spørgsmål som Helmut Friis også stiller i ovennævnte radioudsendelse: Hvor er det du melder fra - kan man lave en kirke eller en gudstjeneste på det? Det kan man godt, men man kan også lade være, er Pahuus' kryptiske svar. Pahuus tager således afstand fra den traditionelle kristendoms anvendelse af sine egne begreber.

Mest markant bliver forskellen mellem hans eget bud og traditionens i forbindelse med talen om livets fortrædeligheder og døden. Ifølge Pahuus kan vi ikke forene lidelsen med en Gud. I så fald er Gud ubarmhjertig, grusom m.v. Det samme gælder døden. Kristendommens overvindelse af døden er forræderi imod vort livs virkelighed. Således modarbejdes alt det centrale i vores liv af den traditionelle kristendom og den metafysiske tænke måde.

Selv om Pahuus på denne måde tager afstand fra kristendommens "virkelighed", fastholder han altså kristendommens vokabular. På den måde undgår han at gøre det guddommelige til noget objektivt. Selv om

det er i orden og nødvendigt at tale om Gud som det ubetingede, så er det ikke noget objektivt. Alternativt skal rammen være *sund fornuft og erfaring!* Universet er ikke en objektiv størrelse. Når vi oplever, så er vi formende til stede. Det er her den sunde fornuft og erfaringen træder til.

Pahuus gør opmærksom på, at hans vigtigste inspirationskilde til udtrykket 'livet selv' er K.E. Løgstrup, men at han er uenig med metafysikeren Løgstrup, samtidig med at han er enig med fænomenologen Løgstrup. Man kunne også sige, at Pahuus er enig med den tidlige Løgstrup og uenig med den sene Løgstrup. Pahuus accepterer og vil videreudvikle det eksistentielle menneskesyn hos Løgstrup og afviser det metafysiske. Selv om noget er ubetinget, behøver det ikke at være transcendent, insisterer Pahuus imod Løgstrup. Det er skabelsesteologien Pahuus ikke kan acceptere, da den nødvendigvis vil implicere en eller anden form for metafysisk eller spekulativ holdning til tilværelsen.

I stedet for de traditionelle spekulative overvejelser, der ikke er anvendelige, i stedet for de metafysiske udsagn, der ikke er oplysende, sætter Pahuus 'livet selv'. Men spørgsmålet er, om Pahuus på den måde bedre kan forholde sig til livet og døden. Vil det ændre ved, at livet er et under og døden ligeså? Vil Pahuus' tale ikke forstumme, når det virkelig gælder? Og det er måske først her det religiøse sprog begynder. Så selv om Pahuus har brug for de religiøse begreber, men ikke religionen, forbliver der - også med en livsfilosofisk livsforståelse - et afgørende problem.

Anmeldelser

Alt dette ved Pahuus sandsynligvis ganske udmærket, og han vil nok hellere have at talen forstummer, end at man giver sig til at udbasunere sig om noget, man ikke kan sige noget om. Det hænger sammen med, at han ikke vil acceptere, at 'livet selv' blandes sammen med det han sammenfatter som det livsopretholdende. Det livsopretholdende har med behov at gøre, vedrører både de legemlige og åndelige behov, arbejde såvel som forbrug. Men er alligevel reduktionistisk. Derfor alternativt talen om livet selv, hvor vi i vores omgang med naturen er selvforglemmende optaget. Livet selv: "det at være til stede med hele sig selv og ud fra det inderste i sig selv i en omfattende rig og fyldig udveksling med tingene, naturen og andre mennesker" (s.15, s.136). Det er det liv, der leves for sin egen skyld, men som hverken er fysik eller metafysik. Det er også kristendommens kerne: troen på at Gud har åbenbaret sig i Jesus. Det er ikke transcendent, men immanent tale. Det er Jesu liv, gerninger og ord, livet selv! Jesus uden Kristus!

Sammenfattende kan det konkluderes, at der ikke er noget som tyder på, at Mogens Pahuus er ved at blive religiøs. Faktisk falder bogen *Livet Selv* godt i hak med den række af livsfilosofiske bøger, Pahuus igennem årene har udgivet. Den sidste i rækken, som er udkommet næsten samtidig med ovennævnte, hedder *Den enkelte og de andre* med undertitlen *Om at være sig selv uden at være sig selv nok*. Her er der ikke noget religiøst vokabular, men en sammenblanding af filosofiske, psykologiske og sociologiske overvejelser. Temaet er ikke

livet selv, men det at blive et selv. Her er det ikke Gud, der er betingelsen, men andre mennesker. Det fælles i bøgerne er dog at behov og jeg'et ikke er tilstrækkelige betingelser og at man ikke må overføre Guds attributter til mennesket. Kærlighed er i begge bøger det forløsende.

I et let og flydende sprog argumenteres der i *Den enkelte og de andre* for, at magtudøvelse og beherskelse ikke må blive vores tilværelses fundament. I stedet skal der satses på kommunikation for at opnå gensidig forståelse, og kærligheden skal være det bærende i forholdet mellem mennesker.

I en tid hvor individualismen er løsningen på snart sagt alt, og derfor ingen løsning, er det godt at der igen argumenteres for, at der er forskel på individualisme og individualitet, at der er forskel på gruppeorientering og fællesskab etc. Kritisk må det imidlertid siges, at det er ved at være trættende at støde på al den overfladiske tale om de postmoderne, som også skinner igennem denne bog. Der tales flere gange om postmodernismen og den sættes refleksagtigt i bås med nykonservatismen og en snæver magttænkning (s.33f., s.41, s.114f.). Det er rigtigt, at Habermas har foretaget denne kobling, men det gør den ikke mere korrekt. Forklaringen er i denne sammenhæng sandsynligvis, at der ikke refereres til en eneste postmoderne tekst. Der nævnes ét navn: Michel Foucault. Men han tilhører absolut ikke de postmoderne tænkere. Faktisk er det snart mange år siden at Jean Baudrillard - der derimod ofte senere er blevet betegnet som en af de postmoderne - har kritiseret Foucault, fordi han forbliver inden

Anmeldelser

for en magttænkning (jvf. *At glemme Foucault*, dansk udg. 1982).

Selvfølgelig har Pahuus ret i, at magt-udøvelse mellem mennesker ideelt set bør reduceres og afløses af kommunikations- og kærlighedsforhold. Men spørgsmålet er hvordan? Hvem skal bestemme hvordan og hvorfor? Demokratiet? De interpersonelle relationer? Men det er blot strukturelle svar på et indholdsmæssigt problem. Med den anden bog i hånden ville svaret lyde: livet selv! Dét er ikke reducerbart til strukturbestemmelser. Problemet er imidlertid, når det kommer til stykket, hvad "livet selv" egentlig vil sige: "Vort forhold til livet selv er erfaringens forhold, og erfaring er altid en uafsluttelig afklaringsproces. Derfor er alle begrebsdannelser og formuleringer tilnærmelser. Angående sådanne begreber kan der altid føres en diskussion, som resulterer i nye og bedre begreber" (*Livet Selv*, s.237).

Hvis et udsagn som dette ikke må suppleres med metafysiske eller transcendent dimensioner, er spørgsmålet, om Pahuus ikke bliver det, han ikke ønsker at blive: postmodernist eller snarere pragmatiker. Hør hvad Richard Rorty siger: "Jeg deler med Habermas den Peirce-agtige opfattelse, at den eneste generelle redegørelse, der kan gives for vores sandhedskriterier, er én, der refererer til 'ikke fordrejet kommunikation', men jeg mener ikke, der er meget at sige om, hvad der kan gælde som 'ikke-fordrejet' undtagen den slags kommunikation man får, når man har demokratiske politiske institutioner og betingelserne for at få dem til at fungere" (Rorty: *Kontingens, ironi og*

solidaritet, s. 87).

I sin stræben efter hverken at stille sig tilfreds med fysikken eller at falde for metafysikken bliver Pahuus måske mere enig med Rorty end han ønsker! Ingen af dem vil tale om en iboende natur og et sandt væsen. Alligevel taler Pahuus om det inderste i sig selv, sin natur, at virkeliggøre sig efter sin natur, det man ikke selv kan beherske. Hvis det ikke - sammenfattet som 'livet selv' - må forstås som en metafysisk eller transcendent dimension peger det nødvendigvis i retning af det pragmatiske. Eller mere konstant og næsten ordret som Rorty: "Jo flere subjektive sider man kan bringe i aktivitet, jo rigere bliver også den verden, man har adgang til" (s. 241).

Denne kritiske kommentar ændrer ikke ved at styrken som altid hos Pahuus er anvendelsen af litterære eksempler. I *Livet Selv* f.eks. værker af Jakob Knudsen og Karen Blixen og i *Den enkelte og de andre* Orwells 1984 og Nexø's *Pelle Erobreren*, for nu blot at nævne de to værker der hhv. analyseres i indledningen og afslutningen. Måske er den kritiske kommentar også helt malplaceret, for Pahuus er efter nogles mening hverken mere eller mindre end en dansk udgave af Habermas!

Ole Morsing